

قالی‌های عشایری جنوب ایران

جیمز اُپی

مترجمان

طاهره نوری کوچی دکتر هادی نیک‌نام صفری

www.ketab.ir

کلیه‌ی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مترجمان محفوظ است. هرگونه بازتولید، تکثیر، نشر، چاپ و پخش کلیت این اثر یا بخشی از آن به ویژه تصاویر و اطلاعات فنی حتی به صورت الکترونیکی بدون اخذ مجوز کتبی از مترجمان ممنوع است و پیگرد قانونی خواهد داشت.

این کتاب ترجمه‌ای است از:

TRIBAL RUGS of SOUTHERN PERSIA

James Opie

James Opie Oriental Rugs, Inc. 1981

سرشناسه	: آپی، جیمز Opie, James
عنوان و نام پدیدآور	: قالی‌های عشایری جنوب ایران، جیمز آپی؛ مترجمان: طاهره نوری کوچی، هادی نیک‌نام صفری.
مشخصات نشر	: شیراز: نامه‌ی پارسی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۶ ص.: مصور.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۳۰-۰۰-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: Tribal Rugs of Southern Persia, ©1981.
یادداشت	: کتاب‌نامه: ص. ۲۱۱ - ۲۱۲.
موضوع	: قالی‌های عشایری -- ایران
موضوع	: Rugs, Nomadic -- Iran
موضوع	: قالی‌های ایرانی
موضوع	: Rugs, Persian
شناسه‌ی افزوده	: نوری کوچی، طاهره، ۱۳۵۸-، مترجم
شناسه‌ی افزوده	: نیک‌نام صفری، هادی، ۱۳۵۴-، مترجم
رده‌بندی کنگره	: NK۲۸۰۹
رده‌بندی دیویی	: ۷۵۵/۷۴۶
شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی	: ۸۵۱۱۰۸۲
اطلاعات رکورد کتاب‌شناسی	: فیپا

قالی های عشایری جنوب ایران
نویسنده: جیمز اُپی
مترجمان: طاهره نوری کوچی و دکتر هادی نیک‌نام صفری

ویراستار و طراح جلد: مترجمان
خطاط: ابراهیم نیک‌نام صفری
صفحه‌آرا: جمشید رضایی
چاپ و صحافی: مجتمع چاپ دنیا شیراز
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۳۰-۰۰۰-۹
نوبت و سال چاپ: اول، پاییز ۱۴۰۰
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
بها: ۵۰۰/۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی برای مترجمان محفوظ است.

Printed in Shiraz, Iran
chap2nya@gmail.com

انتشارات نامری پاری

ایران، شیراز، پارامونت، ابتدای
خیابان قصر دشت، مؤسسه‌ی جوان
کدپستی: ۷۱۳۳۸۹۴۸۷۵
تلفن: ۰۹۱۷۶۸۷۰۷۱۱
nameye.parsi@gmail.com
آماده‌سازی: کتاب‌آریان پارس
ketab.arayan@gmail.com

پیشگفتار

امروزه هنر متعالی فرش بافی در میان عشایر جنوب ایران تقریباً از بین رفته است. رویارویی با این واقعیت در سال ۱۹۷۴ میلادی در بازار وکیل شیراز عمیقاً مرا تحت تأثیر قرار داد. دو بانوی قشقایی با لباس های رنگارنگ محلی با یک تاجر فرش مشغول چانه زدن بودند. به نظر می رسید داد و ستد مطابق میل زنان پیش نمی رود. یکی از آنان سرسختانه و با ترش رویی فریاد می زد: «نه! نه!» صورت درهم تاجر نارضایتی عمیق او را نشان می داد. این گانه چانه زدن در این قسمت از دنیا امری مرسوم است اما آن چه ما جرا را برایم جذاب می کرد فرصت بی نظیر دیدن زنان قشقایی در حال خرید کالایی بود که همیشه خودشان تولیدکننده ی آن بودند. لحظه ای به آنان نگاه کردم و به فرشی که بر سر آن چانه می زدند توجهی نداشتم. نزدیک تر رفتم و دچار بهت بی پایانی شدم. آن چه زنان بر سر آن چانه می زدند یک تخته قالی ماشینی بلژیکی طرح «شیراز» بود! داد و ستد انجام شد. زنان در راستای اهلی بازار به راه افتادند. زن خریدار قالی را به همراهش نشان داد و او نیز جنس قالی را تأیید کرد.

آنان هرگز متوجه من نشدند و من هم نه آنان را فراموش کردم و نه پیامی که این ماجرا به من داد: عمر قالی بافی اصیل عشایری در جنوب ایران به سر آمده است. ایلاتی که در این کتاب به آنها پرداخته می شود ممکن است هنوز هم قالی هایی به نام خودشان ببافند. دغدغه ی همیشگی کیفیت قالی هنوز هم در بین بافندگان وجود دارد اما هنگامی که برای خویش، ارزان ترین و بی کیفیت ترین قالی های ماشینی غربی را انتخاب می کنند نشان می دهد قلب این هنر سنتی از تپش باز ایستاده است و این یک فقدان عظیم برای ما و آنان است. سطحی از هنر که در صفحات پیش رو مورد بررسی قرار خواهد گرفت حیاتی دوباره نخواهد یافت.

مبانی قدیمی و حتی کهنی وجود داشت که نسل های متمادی از بافندگان بر اساس آنها کیفیت کار خود را قضاوت می کردند. حس روح مشترک و سنت ریشه داری که بافندگان قالی را در ادوار گذشته تحت تأثیر قرار داده است در مروری بر در جست و جوی معجزه می توان دید که در آن اسپنسکی از استاد سابق خود گورجیف که به بررسی هنر باستان از جمله قالی بافی در اواخر سده ی نوزدهم و اوایل سده ی بیستم میلادی پرداخته است چنین نقل می کند:

او مطالب زیادی درباره ی قالی ها که به باور وی یکی از قدیمی ترین اشکال هنری هستند به من آموخت. او از رسومی کهن سخن می گفت که با قالی بافی در مناطق خاصی از آسیا در هم آمیخته

بودند: از اهالی روستا که همگی بر روی یک قالی کار می‌کنند تا عصرهای زمستانی که همه‌ی ساکنین روستا از پیر و جوان در یک ساختمان بزرگ گرد هم آمده به چندین گروه تقسیم می‌شوند و به ترتیبی که سن روستا تعیین می‌کنند می‌ایستند یا بر زمین می‌نشینند. سپس هر گروه به کار خود مشغول می‌شوند. گروهی سنگریزه‌ها و خاشاک را از پشم‌ها جدا می‌کنند. گروهی دیگر پشم‌ها را با ترکه می‌زنند، گروه سوم پشم‌ها را شانه می‌زنند. گروه چهارم پشم‌ها را می‌ریسند. گروه پنجم رنگ می‌کنند و گروه‌های بعدی که ممکن است گاهی به بیست و شش گروه هم برسند قالی می‌بافند. مردان، زنان، کودکان و حتی پیرزنان و پیرمردان نقش سنتی خود را دارند و همه‌ی این کارها همراه با موسیقی و آواز انجام می‌شود. چرخش دست‌ان زن‌ان ریسنده بر پره‌های نخ‌ریسی نوع خاصی از رقص است و تمام حرکات افرادی که در گروه‌های مختلف مشغول کار هستند کاملاً هماهنگ و موزون به چشم می‌آید. هر اقلیمی از دیرباز نوا، آواز و رقص ویژه‌ی خود را داشته است که با هنر قالی‌بافی در هم تنیده است.

تا صد و پنجاه سال پیش هنوز هم بقایای این رسوم کهن در بسیاری از بخش‌های آسیای صغیر، خاورمیانه و آسیای مرکزی وجود داشت. با این حال، یکایک این سرزمین‌ها و قبایل تحت تأثیر عواملی قرار گرفتند که نقطه‌ی پایانی شد بر قالی‌بافی کهن و هیچ قبیله یا سرزمینی از این تغییرات مصون نماندند. با این حال، قالی‌بافی سنتی با استفاده از رنگ‌های گیاهی در دو منطقه‌ی عمده ادامه یافت: یکی قبایل بلوچ، که تنگدستی و انزوای شدید آنان را از تغییرات مصون نگه داشت و دیگری ایلات جنوب ایران -جایی که قدرت چندین اتحادیه‌ی ایلی همراه با ضعف دوره‌ای حکومت مرکزی در تهران و زیستگاه‌های کوهستانی و دور از دسترس برخی از این ایلات، امکان حفظ روش‌های سنتی را برای مدتی فراهم می‌کرد- اما برای این بازماندگان گذشته نیز زمان به سرعت به سر می‌آمد و نقشمایه‌های تجاری جایگزین میراث کهن می‌شدند.

در این کتاب با نمونه‌های بارز بافته‌های کهن از جنوب ایران مواجه می‌شوید و اطلاعاتی درباره‌ی ایلاتی که منشأ این قالی‌ها هستند به دست می‌آورید. در فصول مجزا به ایلات اصلی این ناحیه خواهیم پرداخت: اتحادیه‌ی ایلات قشقایی، اتحادیه‌ی ایلات خمسه، لرها، بختیاری‌ها و افشارها. همه‌ی این ایلات در بردارنده‌ی زیرگروه‌هایی هستند که اسامی آنها کمتر شناخته شده است. گرچه برخی از آنان مورد بحث قرار گرفته و اطلاعات کلیدی درباره‌ی شناخت قالی‌های آنان ارائه شده است. فراتر از سطح این اطلاعات امیدوارم بتوانم جانمایه‌ای را بنمایانم که توانسته است صنعت قالی‌بافی عشایری را به یک هنر ارتقا دهد. گرچه قالی‌بافی عشایری در جنوب ایران در سده‌ی اخیر شدیداً رو به زوال رفته است، روح این هنر در صفحات این کتاب و در صدها نمونه قالی زیبا و کهن به حیات خود ادامه خواهد داد.

جیمز اُپی

فهرست مطالب

۱.....	اتحادیه‌ی ایلات قشقایی
۶۱.....	اتحادیه‌ی ایلات خمسه
۱۰۱.....	لرها
۱۳۵.....	بختیاری‌ها
۱۶۷.....	افشارها
۱۹۳.....	فرش‌های با منشأ نامعلوم
۲۰۷.....	خرید قالی‌های عشایری در شیراز
۲۱۱.....	کتاب‌شناسی